

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 йилдан нашр этилади
Йилда 6 марта чиқади

4-2019

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Аниқ ва табиий фанлар

МАТЕМАТИКА

А.Э.Мадраҳимов Тартибланган статистикалар учун концентрация функциясининг баҳолари	5
В.Т.Samatov, U.B.Soyibboev, U.A.Mirzamahmudov Иккинчи тартибли дифференциал ўйинлар	12

КИМЁ

И.Р.Асқаров, А.С.Хожиқулов Йод танқислигини бартараф этишда ишлатиладиган дори воситалари ва уларнинг кимёвий таркиби.....	19
Ш.Ш.Турғунбоев, А.Х.Хаитбаев Бетулон кислотасини синтез қилиш	24
Д.Т.Хасанова, И.Р.Асқаров Пивони кимёвий таркиби асосида синфлаш ва сертификатлаш	29

БИОЛОГИЯ, ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ

В.Махмудов Маданийлаштириш шароитларида <i>Agropyron Cristatum</i> (L.) Beauv. нинг катта ҳаётий цикли.....	36
М.Холиқов, Ё.Ахмедова Қора калхат (<i>milvus migrans</i>)нинг Фарғона водийсида ҳаёт цикли ҳақида.....	43

ГЕОГРАФИЯ, ТУПРОҚШУНОСЛИК

М.Исағалиев, М.Обидов, Р.Матҳолиқов Доривор <i>sarparis spinos</i> нинг морфогенетик ва биогеокимёвий хусусиятлари	45
Н.Ж.Халилова Суғориладиган типик бўз тупроқларнинг морфогенетик хусусиятлари	49
А.Турдалиев, К.Асқаров, Н.Ходжиболаева Суғориладиган тупроқларда лантаноид ва радиоактив элементларнинг геоэнергетик хусусиятлари	52

Ижтимоий-гуманитар фанлар

ИҚТИСОДИЁТ

Э.Мўйдинов, З.Таджибаев, А.Мирсодиқов, М.Мўйдинов Кластер: назария ва амалиёт	57
А.Мирсодиқов Худудларда хизмат кўрсатиш соҳаларига инвестицияларни жалб қилиш механизмларини такомиллаштиришнинг назарий асослари	62

ТАРИХ

Э.Раҳмонов Ўзбекистонда ижтимоий ҳимояга муҳтож аҳоли тоифаларини ҳимоялаш сиёсати: муаммолар ва илк натижалар (1991-2000 йй., Фарғона водийси мисолида).....	65
А.Азизов Фарғона водийси аҳолисининг уй ҳайвонлари билан боғлиқ тасаввурлари (қўй мисолида).....	69
Б. Усмонов Темурийлар даврида Фарғона боғдорчилиги	73
С.А. Хошимов Миллий сиёсий муҳолифатга қарши тазйиқ ва таъқиблар	76
Р.Х.Максудов Музей – халқ тарихининг кўзгуси	80
О.А. Кличев Бухоро амирлигида элчиларни кутиб олиш тартиби (xix асрнинг иккинчи ярми - xx аср бошлари).....	83
О.В.Маҳмудов Ўрта аср Испания таржима марказларида лотин тилига ўғирилган асарлар (I қисм: аниқ фанларга оид китоблар).....	87

УДК: 93/99+006.95

**МУЗЕЙ – ХАЛҚ ТАРИХИНИНГ КЎЗГУСИ
МУЗЕЙ – ЗЕРКАЛО ИСТОРИИ НАРОДА
MUSEUM IS A MIRROR OF THE HISTORY**

Р.Х.Максудов

Аннотация

Мақолада Фаргона давлат университети тузилмасидаги “Қатағон қурбонлари хотираси” музейи ҳақида батафсил маълумотлар берилган. Музей жойлашган асосий бино тарихи ёритилган.

Аннотация

В статье даются обширные сведения о музее Памяти жертв репрессии, входящем в структуру Ферганского государственного университета. Освещена история главного корпуса, в котором расположен музей.

Annotation

The article presents brodd information about the museum “Memory of Victims of Repression” which is situated in the structure of Fergana state University. The history of the main building where the museum is situated is exposed.

Таянч сўз ва иборалар: музей заллари, экспозиция, экспонатлар, қўлёзмалар, фотосуратлар, асосий бино, архив ҳужжатлари, тарихий буюмлар, миллий қадриятлар.

Ключевые слова и выражения: залы музея, экспозиция, экспонаты, рукописи, фотографии, главный корпус, архивные документы, исторические предметы, национальные ценности.

Key words and expressions: halls of the museum, exhibition, manuscripts, photographs, main building, documents of the archive, historical objects, national manners.

Муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг 2017 йил 22 декабрдаги “Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг ҳудудлардаги Олий таълим муассасалари тузилмасида “Қатағон қурбонлари хотираси” музейларини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорига асосан 2018 йили Фаргона давлат университети тузилмасида “Қатағон қурбонлари хотираси” музейининг ташкил этилиши мустабид тузум давридаги оммавий қатағонлар туфайли қурбон бўлган, инсонлик шаъни, ғурури топталган ватандошларимизнинг хотирасини тиклашда, мамлакатимиз тарихида рўй берган ижтимоий-сиёсий, маданий воқеалар ва қатағон сиёсатининг салбий оқибатларини холисона ўрганишда, фуқароларимиз, айниқса, ёш авлод қалбида Ватанга муҳаббат, истиқлол ғояларига садоқат туйғуларини янада кучайтиришда муҳим аҳамият касб этмоқда. Фаргона давлат университети тузилмасида ташкил этилган музейнинг очилиш маросими 2018 йил 17 август куни бўлиб ўтди. “Қатағон қурбонлари хотираси” музейи миллий маънавиятимизнинг юксалишида тарихий аҳамиятга эга бўлган масканлардан биридир. Фаргона давлат университетида бугунги кунга келиб халқ ва Ватан тарихини ёдимизга солувчи ана шундай “Қатағон қурбонлари хотираси” музейи фаолият олиб бораётганлигини мамнуният билан таъкидлаш ўринлидир. Чунки ҳозирги Фаргона давлат университетининг асосий биносидан турли йилларда турли ташкилот ва муассасалар фаолият олиб борган. Мазкур бино 1903 йилда бунёд

этилган бўлиб, айнан шу йилнинг 2 декабридан шу ерда эркаклар гимназияси ўз фаолиятини бошлаган. 1918-1920 йилларда эса бинода Туркистон Ҳарбий Округи штаби фаолият олиб борган. Кейинчалик бу тарихий бино Ўзбекистон Маориф Халқ Комиссариатининг 1930 йил 6 майдаги қарорига мувофиқ 3 йиллик ўқитувчилар тайёрлаш Олий педагогика институтига топширилди. Мустақиллик шарофати билан Фаргона давлат педагогика институти 1991 йилнинг март ойида Фаргона давлат университетига айлантирилди. Истиқлол йилларида миллий қадриятларни тиклаш, тарихимизни холис ва ҳаққоний ўрганиш, азиз сиймолар хотирасини эъзозлаш, маданиятимиз ва санъатимиз ривожига ҳисса қўшган ижодкорлар фаолияти, уларнинг бой маънавий меросини тадқиқ этиш, тарғиб ва ташвиқ қилиш, тарихий адолатни қарор топтириш борасида кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда. Ўзбекистон Республикасининг Биринчи Президенти И.А. Каримовнинг 2001 йил 1 майда қабул қилган «Қатағон қурбонларини ёд этиш кунини белгилаш тўғрисида»ги Фармонида шундай дейилган: «Эл-юртимиз озодлиги ва эркинлиги йўлида, халқимизнинг кадр-қиммати, ор-номусини, миллий анъаналаримиз ва урф-одатларимизни ҳимоя қилишда, босқинчи ва ёвуз кучларга қарши машаққатли курашларда қурбон бўлганлар хотираси миннатдор авлодлар ёдида абадий сақланиб қолади. Мустабид тузум даврида

Р.Х.Максудов - ФарДУ ректори, техника фанлари доктори, профессор.

ТАРИХ

миллионлаб бегуноҳ инсонларнинг умри хазон бўлганини, қанчадан-қанча оилалар хонавайрон бўлиб, гўдаклар етим қолганини тарих, бугунги ва келажак авлод ҳеч қачон унутмайди».

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан 1999 йил 22 июлда “Ватан ва халқ озодлиги йўлида қурбон бўлган фидойилар хотирасини абадийлаштириш тўғрисида”ги Қарори қабул қилинди ва шу асосда Фарғона давлат университетида ташкилий ишлар амалга оширилмоқда.

Университетимиз ўтган йиллар давомида шаклланиш, тикланиш, юксалиш босқичларини босиб ўтди. Унинг бой ижодий ва тарихий йўли Фарғона водийси, қолаверса, бутун республикамиз ижтимоий-иқтисодий ва маданий ҳаётида ўзига хос ўчмас ва тарихий из қолдирди. 2015 йил 21 ноябрь куни Фарғона давлат университети (собиқ Фарғона давлат педагогика институти) ташкил топганлигининг 85 йиллиги муносабати билан унинг тарихини акс эттирувчи “Ўқув, илмий ва маънавият маркази” очилди. Шунингдек, Фарғона давлат университетининг тарихи ҳамда унда фаолият олиб борган академик ва профессор-ўқитувчиларнинг библиографик маълумотини акс эттирувчи икки жилдли китоб нашрдан чиқарилиб, унинг биринчи жилди “Тарих ва юксалиш йиллари”, иккинчи жилди “Илм ва таълим фидойилари”, деб номланди. Шунингдек, музей экспозициясини ташкил этиш учун керакли бўлган ашёлар базаси яратилди. Тегишли архив ҳужжатлари, фотосуратлар, ашёвий буюмлар, китоблар, видео материаллар тўпланди. Вилоятимизнинг барча музейларида сақланаётган қатағон даврига оид экспонатлар, керакли ҳужжатлар ишчи гуруҳ аъзолари томонидан музейга олиб келинди. Музей экспозициясида Ўрта Осиё (Туркистон)нинг чор Россияси томонидан босиб олинишидан бошлаб бугунги кунгача бўлган даврдаги воқеалар акс этган материаллар 5та кўрғазмалар залида намоишга қўйилган.

1-зал - Биринчи Президентимиз И.А.Каримов ҳаётини акс эттиришга бағишланган. Унда Президентимиз Ш.М.Мирзиёев қарорига асосан Биринчи Президент, давлат арбоби, мустақиллик

асосчиси, халқимиз қалбида чуқур из қолдирган И.А.Каримов таваллудининг 80 йиллиги муносабати билан барча олий ўқув юртларида унинг хотирасига бағишлаб заллар ташкил этиш юзасидан қарор қабул қилинган эди. Шу муносабат билан 2018 йил 30 январь куни И.А.Каримовнинг хотирасига бағишлаб университет музейида унинг сиёсий фаолияти ва ҳаётини акс эттирувчи зал ташкил этилди.

2-зал. Фарғона давлат педагогика институтининг 1930-1991 йиллардаги ўқув, илмий, маърифий жараёнларини акс эттирган мазкур залда ушбу даврда фаолият олиб борган академик ва профессор-ўқитувчиларнинг кўлөзмалари ҳамда бошқа экспонатлар жойлаштирилган.

3-зал. Фарғона давлат университетининг бугунги кунига бағишланган бўлиб, у 1991 йилдан ҳозирги даврга қадар университетнинг ўқув, илмий, маънавий-маърифий соҳадаги ишларини ҳамда фаолият олиб бораётган профессор-ўқитувчилар, факультетлар, кафедралар, бўлимлар ҳақидаги маълумотларни ўзида акс эттирган фотосурат ва турли ашёлар билан безатилган. Бу залдаги суратларда ўзининг истеъдоди билан чемпионлик шохсупасини эгаллаган талабалар фаолияти ҳам ифодасини топган. Шунингдек, академик ва профессор-ўқитувчилар томонидан чиқарилган дарсликлар, авторефератлар ҳам экспонатлар қаторидан ўрин эгаллаган.

4-зал. - Мустақиллик зали ҳисобланади. Ушбу зал миллий қадриятларимиз, урф-одатларимиз, анъаналаримиз ва расм-русумларимизнинг мустақиллик йилларида қайта тиклангани тўғрисидаги, шу билан бирга, миллий байрамларимизни акс эттирувчи фотолаваҳа, экспонат ҳамда турли маълумотларни ўзида жамлагани билан ажралиб туради. Жумладан, у Биринчи Президентимиз И.А.Каримовнинг илк марта Президентликка қасамёд қабул қилаётган чоғини акс эттирувчи фотосуратлар, шунингдек, соҳибқирон Амир Темур, Заҳириддин Муҳаммад Бобур, Жалолиддин Мангуберди каби буюк бобокалонларимиз ҳаёти ва фаолиятини ёритувчи манбаларнинг ўрин олганлиги билан аҳамиятлидир. Ушбу залда бизнинг миллий ва маънавий бойлигимиз ҳисобланган “Алпомиш”, “Авесто” каби қадимий кўлөзмалар ҳақида маълумотлар берилган. Муқаддас китобимиз Қуръони Карим, миллий байрамларимиз – “Қурбон ҳайит”, “Рамазон ҳайит”, “Наврўз” байрами, Самарқанд, Бухородаги муқаддас қадамжолар, зиёратгоҳлар ҳамда

Фарғонанинг Ўзбекистондаги ўрни, бугунги куни, Президентимиз Ш.М.Мирзиёевнинг Фарғона шаҳрига ташрифи чоғида ёшлар билан ўтказган учрашувлари тўғрисидаги маълумотлар жой олган.

5 - зал ва кириш қисми Қатагон қурбонлари хотирасига бағишланган. Уларда қатагон қилинган маданият, санъат ва давлат арбобларининг аянчли қисмати, “Пахта иши”, “Ўзбек иши” компанияларининг халқ устидан ўтказган тазйиқлари, “коллективлаштириш” сиёсати, “қулоқ” қилиш туфайли халқнинг тортган жабру ситамларини акс эттирувчи экспонатлар, тарихий ҳужжатлар, ёзма манбалар жой олган. У ерда қатагон этилган шахсларни жазолашда қўлланилган кишанлар ҳамда турли даврларга оид тарихий буюмларнинг қўйилганлигини кўриш мумкин. Шунингдек, ўша даврларга оид кийимлар - чопон, паранжи, шинель ва бошқа ҳарбий кийимлар мавжуд. Бу залда ХХ аср бошларида Германияга ўқишга юборилган ўзбек йигит-қизларининг кейинчалик “немис айғоқчиси” деган нотўғри айбловлар билан қамоққа олиниб сургун қилинишлари, “Пахта иши”, “Ўзбек иши” компанияларининг оғир оқибатлари, сохта тухматлар билан қораланган Шароф Рашидов, генерал-майор Салим Собиров, Тожихон Шодиева каби давлат арбобларининг ҳаёти ва фаолиятларига оид маълумотлар ўрин олган. Шу билан бир қаторда, шароити оғир ҳудудларда, қурилишларда маҳбуслар меҳнатидан фойдаланиш, Узоқ Шарқдан Ўзбекистонга корейсларнинг кўчирилиши, поляклар, қрим татарлари ва месхети туркларининг депортация қилиниши, давлат арбоблари, адабиёт ва санъат намояндаларининг қатагон қилиниши,

Украинага сургун қилинган юртдошларимиз ҳақидаги маълумотлар жойлаштирилган.

Бугунги кунда музейда 680 тадан зиёд экспонат, 700 тага яқин қўлёзма, 600 тадан зиёд тарихий фотосурат сақланмоқда. Шу ўринда музейнинг ташкил топишида ташаббускор бўлган музей директори, фидойи инсон, биология фанлари номзоди, доцент Собиржон Мамасолиевич Сиддиқовнинг алоҳида хизматлари таҳсинга лойиқ эканини таъкидлаб ўтиш лозим.

Музей мустабид тузум давридаги оммавий қатагонлар туфайли қурбон бўлган, инсонлик шаъни, ғурури топталган ватандошларимизнинг хотирасини тиклаш, мамлакатимизда рўй берган ижтимоий-сиёсий, маданий воқеалар ва қатагон сиёсатининг салбий оқибатларини холисона ўрганиш, фуқароларимиз, айниқса, ёш авлод қалбида ватанга муҳаббат, истиқлол ғояларига садоқат туйғуларини кучайтиришда муҳим аҳамият касб этади. Жумладан, ҳар йили музейда “Хотира боқийдир, қадр муқаддас”, “Хотира абадий, инсон кадри азиздир”, “Аждодлар хотираси - муқаддас” мавзуларида ҳамда 31 август - Қатагон қурбонларини ёд этиш кунига бағишлаб ўтказилаётган турли тадбирлар шулар жумласидандир. Мазкур тадбирларда иштирок этаётган ёшлар аждодларимизнинг маънавий жасоратидан озуқа олиб, мустақилликнинг олий неъмат эканлигини яна бир қарра ҳис этмоқдалар.

Буларнинг барчаси ёшларимиз қалбида аждодларимиз руҳига эҳтиром, ижтимоий адолат тантанасига ишонч, истиқлол ғояларига садоқат, ватанпарварлик ва фидойилик туйғуларини уйғотиши шубҳасиздир.

References:

1. Uzbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Samarqand shahrida Uzbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti Islom Karimov maqbara majmuasining ochilishiga bag'ishlangan marosimdagi so'zi. // "Xalq so'zi" gazetasi. - 2018 yil 31 yanvar, № 20 (6978).
2. Farg'ona davlat universiteti. Tarix va yuksalish yillari. 1-jild. –“Farg'ona” nashriyoti, 2015.
3. Farg'ona davlat universiteti. Ilm va ta'lim fidoyilari. (Bibliografik ma'lumotlar). 2-jild. –“Farg'ona” nashriyoti, 2015.